

МИЛОСАВ ВЕШОВИЋ; НОЕЛ ПУТНИК

АРИСТЕЈЕВО ПИСМО ФИЛОКРАТУ

УВОД

Abstract. Текст садржи уводне напомене уз превод одабраних поглавља *Аристјејевој писма Филократу*, с посебним освртом на питања ауторства, времена настанка и књижевног жанра, као и на проблеме историјске и књижевно-историјске интерпретације овога дела.

Спис који је до нашег времена дошао под насловом *Аристјејево писмо Филократу*, а чија одабрана поглавља овде доносимо у преводу на српски, најстарије је књижевно сведочанство о преводу Мојсијевог *Петокњижја* на грчки језик касније познатом као *Септуагинта*. Колико је значајно за историју старозаветне књижевности, толико је ово дело спорно у свим својим аспектима: почев од питања ауторства, преко времена настанка и књижевног жанра, све до његове основне теме и аутентичности њене историјске позадине. Овде се не можемо упустити у детаље бројних и дуготрајних расправа које је сваки од ових аспеката изазвао, али ћемо указати на њихову суштину те изложити оно најважније што читалац *Аристјејевој писма* треба да има на уму при суочењу с овим невеликим али вишеслојним делом.

И Писац настоји да опише како је и зашто уопште дошло до тога да се јеврејска Тора или Закон преведе на грчки језик. Он себе представља као угледну личност на двору македонског краља у Египту Птолемеја II Филаделфа (владао 285–247. пре Хр.), као човека од краљевог поверења, који је као такав, дакле, непосредно учествовао у збивањима о којима приповеда. Надаље, представља се као Грк, паганин, који наглашава своје класично образовање и ученост, а спрам Јевреја и њихове религије наступа са позиција космополитизма својственог оновременој Александрији, у којој цела прича почиње и завршава се. Свој опис упућује, или пре посвећује, брату Филократу, којег спомиње само на почетку и на крају списка.

Опис збивања тече на следећи начин: Деметрије Фалеронски, библиотекар краљевске библиотеке у Александрији, обраћа се краљу с молбом да организује превођење јеврејског Закона на грчки будући да је обавештен о високим филозофским дOMETИМА и божанском пореклу тог списка. Да би се то извело, треба писати јерусалимском првосвештенику Елеазару и тражити од

њега да пошаље квалификоване преводиоце. Краљ пристаје, али тада наступа сам Аристеј, који Птолемеју саветује да прво учини гест добре воље према Јеврејима и ослободи све јеврејске робове у Египту, како оне које је након својих ратних похода довео његов отац Птолемеј I Сотер, тако и оне који су се ту затекли одраније. Том приликом Аристеј објашњава краљу да су јеврејски Бог и Зевс којем се они клањају један исти Бог створитељ. Надаље се Аристеј усрдно моли Богу да краљ прихвати његов предлог, што овај и чини те декретом објављује колективно ослобађање јеврејских робова. Потом упућује Елеазару писмо са својом молбом и добија потврдан одговор, у којем га јерусалимски првосвештеник обавештава да ће послати укупно *седамдесет два преводиоца*, по шест из сваког од дванаест јеврејских племена, и наводи име сваког од њих. Краљ шаље у Јерусалим Аристеја и још једног блиског поданика, Андреја, да преузму преводиоце и доведу их у Александрију. Тиме се завршава прва наративна целина у спису (погл. 1–50).

Приповедну нит, која се до тог тренутка развијала непрекинуто, изненада прекидају два велика екскурса која заузимају готово седамдесет поглавља од 322 колико спис има (51–120). Први је детаљан опис дарова које Птолемеј шаље Елеазару, његових жртвених понуда за јерусалимски храм. То су велики златни сто, сребрни и златни врчеви, пехари и жртвене посуде, те знатна свота сребрњака. Други је детаљан опис Јерусалима и његовог храма, уз мноштво таквих појединости какве су детаљи на првосвештениковој одежди или систем водоснабдевања за храм. Прича се затим на тренутак враћа основној теми: у неколико поглавља писац хвали карактер и ученост преводилаца с којима се по доласку у Јерусалим упознао и описује првосвештениково оклевање да се растане од својих најумнијих људи. То оклевање служи му као увод у следећи велики екскурс (128–171), Елеазарову надахнуту одбрану Мојсијевих закона подстакнуту питањима гостију. Он наглашава јединственост Бога створитеља и владара над свиме створеним, окомљује се на паганска веровања (нарочито на териолатрију египатског типа и хеленски еухемеризам), подвлачи јединствен положај Јевреја као „народа божјег“ и завршава алегоричком интерпретацијом извесних одредаба закона попут оних о исхрани.

Тек након тог трећег екскурса писац „дозвољава“ преводиоцима да стигну у Александрију, где их неуобичајено срдачно и ван устаљеног протокола дочекује краљ Птолемеј. Преводиоци са собом носе раскошно украшене свитке *Пешокњижја* на јеврејском језику, званичну копију изворника из које ће преводити. Угледавши свитке, грчки краљ, паганин, доживљава безмало духовни занос и клања им се седам пута. Следи последњи и највећи екскурс (182–300), опис краљевог разговора са ученим гостима током седам узастопних свечаних гозби. У атмосфери која подсећа на Платонове или Плутархове дијалоге, краљ сваком преводиоцу понаособ поставља по

једно питање из домена онога што би сваки краљ хтео да зна (нпр. како осигурати мир међу поданицима), а одговори које добија упућују га на праведну и побожну владавину у којој узор треба да му буде сам Бог. Краљ је усхићен добијеним одговорима, а прича најзад стиже до своје завршнице, до онога што би требало да је основна тема списка.

Под вођством Деметрија Фалеронског, преводиоци одлазе на острво Фарос надомак александријске обале и ту бивају смештени у раскошно здање далеко од градског метежа и буке. Пошто им је на располагање стављено све што пожелеле, они организују рад на следећи начин: свакога дана сви преводе исто и затим међу собом пореде преведено, а коначну верзију до које се дошло консензусом записује сам Деметрије. На тај начин превод је окончан за тачно седамдесет два дана, колико је било и преводилаца. Деметрије сазива скуп грађана и великодостојника јеврејске заједнице у Александрији, пред којим наглас чита рад јерусалимских преводилаца. Маса једнодушно одобрава превод, а свештеници бацају клетву на свакога ко би покушао да измени макар и словца у њему. Најзад, превод је прочитан и самоме краљу, који, усхићен дубином Мојсијевог духа, заповеда да се преведено дело смести у александријску библиотеку с највећим почастима. Преводиоци се враћају у Јерусалим са богатим даровима и краљевим обећањем да ће увек бити радо виђени гости у Александрији.

II Аутентичност овог извештаја, који у антици и средњем веку није довођен у питање, први је, још 1684. године, оспорио енглески монах и теолог Хамфри Ходи (Humphrey Hody, 1659–1707). У свом раду под насловом *Contra historiam Aristeeae de LXX. interpretibus dissertatio* он раскривава *Аристјејево писмо* као кривотворину хеленизованог Јеврејина написану с намером да се подупре ауторитет превода *Петокњижја* о којем је реч. Савремена наука у потпуности је стала иза Ходијевог суда. Мноштво је показатеља у спису да Аристеј није оно за шта се издаје, дакле грчки паганин и званичник на двору Птолемеја II, већ да се иза писца крије анонимни, темељно хеленизовани александријски Јеврејин који је добро упознат са дворском администрацијом из доба династије Птолемеида. Његово познавање јудаизма и опчињеност том религијском традицијом далеко превазилазе меру која би се очекивала од паганина, истиче Мозес Хадас, један од водећих истраживача на овом пољу.¹ Пажња коју поклања и најситнијим појединостима везаним за јерусалимски храм и богослужје надилази границе пуке радозналости образованог незнабошца, а наглашено усхићење изазвано првосвештениковим алегоријским тумачењем Мојсијевих закона

¹ *Aristeas to Philocrates (Letter of Aristeas)*, edited and translated by Moses Hadas (Oregon: Wipf and Stock Publishers, 2007), стр. 5. Види такође *Lettre d'Aristée a Philocrate*, introduction, texte critique, traduction et notes, index complet des mots grecs par André Pelletier, s. j. (Paris: Les éditions du cerf, 1962), стр. 56.

и одговорима преводилаца на краљева питања не да се објаснити ни пищевим александријским космополитизмом. Најзад, он се предано моли Богу за ослобођење јеврејских робова, што би за Птолемејевог дворанина било ипак превише. Спис, дакле, несумњиво спада у псеудоепиграфску књижевност, а на питање иза чијег се имена писац закљонио јасног одговора нема. Хадас износи хипотезу да би то могао бити неки Аристеј с краја другог и почетка првог века пре Христа, аутор изгубљеног списка *О Јеврејима* чији је фрагмент сачуван код Јевсевија (*Praeparatio Evangelica* 9.25).²

Надаље, не само што није онај за којег се издаје, Псеудо-Аристеј није ни савременик збивања о којима приповеда. Датовање његовог списка показало се као посебно тежак задатак, изазвавши читав низ хипотеза и расправа, али је сасвим јасно да он није могао настати у првој половини III века пре Христа, како би то из саме приче происходило. Аутор прави неколико грубих историјских грешака, а поткрало му се и неколико финих језичких омашки. Деметрије Фалеронски, чувени перипатетичар и ученик Аристотеловог ученика Теофраста, јесте био управник Александријске библиотеке, како то потврђује листа на једном папирусу из Оксириха³, али не у време владавине Птолемеја II Филаделфа. Филозоф је испрва уживао гостопримство Филаделфовог оца Птолемеја I Сотера; након његовог повлачења с престола Деметрије је изабрао погрешну страну подржавши Филаделфовог брата и ривала Птолемеја Керауна; када је на престо ипак дошао Филаделф, Деметрије је сместа протеран и убрзо је умро у егзилу. Подразумева се да би Филаделфов саветник такву ствар морао знати.

Други пример је поморска победа над Антигоном Гонатом, коју краљ помиње у 180. поглављу као повод за славље. Међутим, у јединој историјски расветљеној поморској бици између ове двојице Антигон је изашао као победник. Поново грешка која наводи на помисао да је од збивања која Псеудо-Аристеј описује прошло превише времена да би о њима имао поуздана знања.⁴ Најзад, споменимо и занимљиву омашку у употреби граматичких времена. Писац, који се веома труди да свом извештају прида аутентичност тиме што „цитира“ изворна документа (Деметријев писмени предлог краљу, преписку између краља и првосвештеника, краљев декрет о ослобо-

² Хадас, нав. дело, 4. Псеудо-Аристеј у 6. поглављу помиње да је брату Филократу једном већ послао неки свој ранији рад; можда је, предлаже Хадас, тиме алудирао на спис правога Аристеја.

³ Пелтје, нав. дело, 69-70.

⁴ Елијас Бикерман изнео је претпоставку о погрешци кописте у рукописној традицији. Уместо *Antigonos* из изворнику је, сматра он, вероватно стајало *Antiochos*, а Филаделф је у једној поморској бици заиста поразио селеукидског краља Антиоха I, в. Elias Bickermann, "Zur Datierung des Pseudo-Aristeas", *Zeitschrift für die neutestamentliche Wissenschaft* 29 (1930), 280-296. Све и да је тако, и даље преостају бројни други докази у прилог познијем датовању Псеудо-Аристеја.

ђењу робова), објашњава њихово постојање навиком птолемејских краљева да за свим својим пословима уредно остављају писани траг. Притом, врло индикативно, користи имперфект: „Ови су краљеви, наиме, свиме *уџравља-ли* путем писаних докумената...“ (погл. 28).

Хипотезе о времену настанка списа варирају у распону од безмало два века, а као најбоље поткрепљена процена данас се узима управо Хадасова, до које је дошао анализом читавог низа унутрашњих и спољних сведочанстава. По тој процени, *Аристеево џисмо* датира око 130. год. пре Христа, дакле готово сто педесет година након догађаја о којима пише.⁵ Да је реч о темељно образованом Јеврејину из Александрије тог времена, открива, осим језичких и стилских нијанси, и његово знање административне терминологије и документације из птолемејског периода. Његова фикција, у коју треба убројати и Птолемејев декрет о ослобођењу робова, заснована је управо на стварној документацији, како је то показало стилско и термилошко поређење с једним Птолемејевим декретом о регистрацији робова пронађеним на папирусу.⁶ Псеудо-Аристееј брижљиво користи документацију која му стоји на располагању да уверљивије дочара време о којем пише.

Најзад, треба рећи и то да није реч ни о каквом писму. Уводне речи „Аристееј Филократу“ нису навеле ниједног античког аутора да ово дело уврсти у епистографски жанр. Јосиф Флавије, који у свом спису *Antiquitates Iudaicae* парафразира велик део *Аристеевој џисма*, назива га просто „Аристеевом књигом“ (*to Aristaiou biblion, Ant. 12.100*), док му Јевсевије даје описни назив „О тумачењу јеврејског закона“ (*peri tēs hermēneias tou tōn Ioudaiōn nomou, Praep. Ev. 9.38*). Реч „писмо“ у наслову јавља се, међутим, код већине савремених приређивача текста и преводилаца, а потиче од једног рукописа из XIV века, где се ово дело први пут тако означава.⁷ Сам Псеудо-Аристееј одређује га као *diēgēsis*, приповедну прозу, жанр проистекао из реторских *progymnasmata*, што уз неке друге реторичке елементе ње-

⁵ Хадас, нав. дело, 9-54. То потврђује и Бикерманова филолошка анализа, која показује да се бројни идиоми у *Аристеевом џисму* не јављају у грчком пре друге половине II века пре Хр. (Бикерман, нав. дело, 282 и даље). Другачију процену даје Емил Ширер, који датум помера на око 200. годину пре Хр. на основу претпоставке да је јеврејски филозоф Аристокл (стварао око пол. II века пре Хр.) читао Псеудо-Аристееја, в Emil Schürer, *The Literature of the Jewish People in the Time of Jesus* (New York: Schocken Books, 1972), стр. 309-310. Има и покушаја да се настанак списа смести у почетак наше ере, углавном на основу претпоставке да је Псеудо-Аристееј Елезарову алегоријску интерпретацију темељио на Филону.

⁶ Хадас, нав. дело, 28-32.

⁷ Од издања којима смо се у преводу користили, већ наведени превод на француски Андреа Пелтјеа садржи реч „писмо“, а исто тако и превод на немачки Норберта Мајзнера: Norbert Meisner, *Aristeasbrief. Unterweisung in erzählender Form* (Gütersloh: Gütersloher Verlagshaus Gerd Mohn, 1973). Једино је Хадас доследно насловио свој превод *Aristeas to Philocrates*, док се ми поводимо за већином свесни да се ова омашка већ усталила као конвенција.

говог списка сведочи о темељној хеленизованости овог Јеврејина, барем кад је реч о образовању. Хадас наглашава ту чињеницу кад за *Арисџејево њисмо* каже да је превасходно „грчка књига“ (*Aristeas as a Greek Book*).⁸ Ко ме год да је наменио своју приповест о *Сејџуајинџи* (а видећемо да ју је наменио превасходно својим сународницима у Александрији), Псеудо-Аристеј рачуна на класично грчко образовање својих читалаца, показује да је читао Деметрија Фалеронског, Хекатеја из Абдере, Теопомпа и Теодекта, користи терминологију перипатетичара, стоика и других грчких филозофских школа. Управо на том плану могуће га је „бранити“ због грубих историјских грешака које прави. У оквирима канона хеленистичке приповедне прозе, као и ауторових имплицираних намера, може се закључити да он ниједног тренутка нема намеру да пише некакву објективну историју грчког превода Торе. Његова *diēgēsis* спада у ону категорију коју је граматичар Асклепијад из Мирлеје означио као *hōs alēthēs historia* или *plasmata*, имагинативни приступ историји који треба да садржи неко зрнце историјске вероватноће, али пре свега да укаже на вишу, „филозофску“ истину. С том мишљу треба читати и Псеудо-Аристеја. Он, како каже Хадас, „тежи да постигне један општи етички утисак на читаоца пре него да му пренесе поуздане историјске податке“.⁹ Поставља се питање: какав то утисак и коме да га пренесе?

III *Арисџејево њисмо Филокрајџу* плод је оног необичног историјског хибрида означеног као хеленојудејска књижевност и, у његовим оквирима, хеленистичке јеврејске апологетике која је тежила да одбрани свој идентитет од притисака свепрожимајуће грчке цивилизације. Александријски Јевреји, који су настањивали два од пет градских квартова и којих је у Филоново доба у Египту наводно било око милион¹⁰, били су изложени снажној асимилацији услед које су заборављали матерњи језик, док су с друге стране пружали жилав отпор својом ортодоксном тврдокорношћу. У пресеку те две супротстављене струје рођена је, с једне стране, апологетска књижевност која је тежила да Грцима, али и самим александријским Јеврејима, докаже првенство и већу старост јеврејских светих списа у односу на грчку филозофију, а с друге *Сејџуајинџи* као израз потребе да *Тора* и остале библијске књиге остану доступне и дијаспори која се слабо служи матерњим језиком. Ова двојност јасно се опажа код Аристеја. У почетку се као главни мотив за превођење *Пејшокњижја* наводи жеља грчког краља и његовог библиотекара да употпуне своју велелепну библиотеку, која стоји као симбол свеукупности знања; жар с којим они приступају том послу треба да посведочи о великом угледу који јеврејска традиција ужива међу паганима. На

⁸ Хадас, нав. дело, 54-59.

⁹ Хадас, нав. дело, 58.

¹⁰ Philo, *In Flaccum*, 43.

крају, међутим, постаје очито да је главни циљ превођења управо испуњење потреба јеврејске заједнице у Александрији, о чему довољно јасно сведочи појединост да је превод приказан и поднесен на одобрење прво тој заједници, а тек онда краљу. У онај први, апологетски (или пре пропагандистички) аспект дела свакако спада и детаљ да се један пагански апсолутистички владар клања до земље свицима Торе и безмало испољава знаке духовног заноса. У овај други, реално-историјски аспект спадали би изливи захвалности којима маса окупљених засипа преводиоце.

Псеудо-Аристетеј своју апологетику не развија сувише отворено, будући да пише под маском Грка. Он тиме управо хоће да појача ефекат који настоји да изазове, али зато изостају отворене изјаве да грчка филозофија и египатска цивилизација имају своје исходиште у *Старом Завезју*, како су то тврдили други хеленизовани јеврејски писци попут Аристокла (II век пре Хр.), Еуполема (око 150. год. пре Хр.), Артапана (прва пол. I в. пре Хр.) или Филона.¹¹ Он, додуше, на два места (погл. 31 и погл. 312–316) разматра питање зашто се ниједан грчки писац никада није осврнуо на јеврејску свету књижевност кад је већ толико стара и супериорна; одговор који нуди, да је то управо због њене светости која је за собом повлачила и страх од светогрђа и божје казне, згодан је пример апологетске казуистике.¹²

Међутим, како истичу и Мајзнер и Хадас, Псеудо-Аристетејеви мотиви пре би се могли означити као пропагандистички него као апологетски.¹³ Нема сумње да писац пропагира један одређени грчки превод *Пешокњижја*. Основна су питања који је то превод, кад је израђен, да ли је то заиста први грчки превод и коме га то писац препоручује. Око последњег питања научници се још и највише слажу: Псеудо-Аристетеј препоручује *Сетипуаинтиу* својим александријским сународницима Јеврејима као једини званични и опуномоћени превод Мојсијевих закона на грчки језик. Прича о потребама најчувеније античке библиотеке и краљевој иницијативи, о званичној посети јерусалимском првосвештенику, о посланству седамдесет два посебно надарена преводиоца и, најзад, о сагласности и одобрењу које је дала заједница александријских Јевреја – цела та прича смишљена је тако да створи ауру званичности и сакралног ауторитета око грчког превода *Пешокњижја* о којем писац приповеда. Много је теже питање места тог превода у ширем контексту. Да ли својим пропагирањем Псеудо-Аристетеј полемиса са неким ранијим преводима? Поље спекулација и хипотеза овде је веома широко. Помену та два научника, а и многи други с њима, сматрају на основу потврда из самог

¹¹ Уп. Ненад Ристовић, *Старохришћански класицизам* (Београд: Чигоја, 2005), 19-22. Види такође Пелтје, нав. дело, 72-77 и Мајзнер, нав. дело, 41.

¹² Аргумент о примату Старог Завета у односу на грчку филозофију наследили су од Јевреја старохришћански писци, о чему в. Ристовић, нав. дело, 22 и даље.

¹³ Мајзнер, нав. дело, 38-39; Хадас, нав. дело, 73.

Аристјејевој њисма да је и пре *Сејџуајинџије* постојао некакав превод – или чак више њих, макар и фрагментарних – које Псеудо-Аристјеј жели да потисне наметањем званичног статуса *Сејџуајинџије*.¹⁴ Он сам спомиње неки лош превод који су користили историчар Теопомп и трагичар Теодект барем један век пре епохе Птоlemeја II (погл. 314–316), а помен немарног и недоличног превода налазимо и у Деметријевом писменом предлогу краљу (погл. 30).

Најзад, напоменимо и то да је у Псеудо-Аристјејевој верзији улога чуда, барем у оној мери у којој је експлицитно изражена, ограничена на податак да су седамдесет двојица завршила посао за седамдесет два дана, „као да је то тако намерно удешено“ (погл. 307). Нема ни речи о томе да је сваки преводио сам за себе, независно од других, и да су на крају преводи испали истоветни. Те надградње нема ни у парафрази Јосифа Флавија, која је скоро идентична оригиналу, а налазимо је тек код Филона, који каже да је сваки преводилац дошао до истоветног превода независно од других, благодарјећи божанском надахнућу.¹⁵ Аристјеј, напротив, све време наглашава „демократско“ начело поређења и усаглашавања појединачних превода. У овоме, како истиче Хадас, можда треба видети и тежњу аутора да, у склопу свога лажног грчког идентитета, звучи „александријски учено“ и тиме подиђе укусу хеленизоване јеврејске публике. Број од седамдесет два преводиоца, до којег се дошло одабиром по шесторице из сваког од дванаест племена, такође би требало да допринесе утиску о ауторитативности и репрезентативности њиховог превода. У другим варијантама приче о настанку *Сејџуајинџије* јавља се податак о седамдесет преводилаца, што је такође број са богатом симболиком у старозаветној књижевности. Управо тај број одредио је назив грчког превода о којем приповеда и Псеудо-Аристјеј, с тим што он говори само о *Пејокњижју*, док је *Сејџуајинџија* касније означила грчки *Сџари Завеј* у целини.

Превод одабраних делова који овде представљамо обухвата шездесетак поглавља или приближно једну петину списка. При одабиру смо се руководили критеријумом релевантности за основну тему, што је све споменуте дигресије, иначе несразмерно велике у односу на обим дела, оставило изван овог избора. Преведени делови међусобно су повезани сажетим описима непреведених поглавља датим у курзиву.

¹⁴ То мишљење није општеприхваћено. В. Мајзнер, нав. дело, 38-39, о сукобу две струје, једне коју предводи тзв. Лагардешка школа (*die Lagardeschen Schule*), која заговара тезу о *Сејџуајинџији* као првом преводу на грчки, и друге коју предводи Паул Кале (*Paul Kahle*), која је мање-више на Хадасовим и Мајзнеровим позицијама.

¹⁵ Philo, *De vita Mosis* II, 37-38. Занимљиво је и то што Филон, који такође износи причу о преводу *Сејџуајинџије* на иницијативу Птоlemeја II, нигде не помиње Деметрија Фалеронског нити ослобођење јеврејских робова, а ни самог Аристјеја, што можда значи да га није читао. Разлика у детаљима приче вероватно сведочи о различитим традицијама на које су се ослањали Аристјеј и Филон.

Превод је урађен на основу критичког издања Х. Ст. Џ. Такереја (H. St. J. Thackeray) из 1902. године, датог у двојезичном Хадасовом издању: *Aristeas to Philocrates (Letter of Aristeas)*, edited and translated by Moses Hadas (Oregon: Wipf and Stock Publishers, 2007).

Summary. The pseudoepigraphical work known as the *Letter of Aristeas*, which is presented here in the Serbian translation of its most relevant parts, contains the oldest preserved account of the genesis of the Septuagint. Upon the request of his librarian Demetrius of Phalerum, king Ptolemy II Philadelphus (reigned 285–247 BCE) requests Eleasar, the high priest of Jerusalem, to send his eminent scholars to translate their sacred scriptures into Greek. Upon their arrival to Alexandria, the seventy-two elected translators accomplish their task in seventy-two days by comparing and harmonizing their individual translations. The introductory text aims at providing the reader with all the necessary information regarding the questions of authorship, dating, genre, and historical context of the work. It emphasizes the point that the *Letter of Aristeas* belongs to the tradition of apologetic Alexandrian Jewish writings and that the writer's main purpose is to give official authority to the Greek translation of the Torah, which was primarily made to meet the needs of the thoroughly Hellenized community of Egyptian Jews.